

İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Tümce Yöntemi

Cavit BİNBAŞIOĞLU

İlk okuma ve yazma öğretiminde tümce yönetimine gelince : Bu yöntem, bireşim ya da harf yönteminin zıddıdır. Bu nedenle, buna, «çözümleme» ya da «tümce» yöntemi denir. Bu yöntemde, tümce ile birlikte, sözcük öğretilmeye de devam edilmektedir. Her ikisi de «öz» bakımından aynı ilkeye dayanır. Yani, bu durumda yapılan iş, ilkeye aykırı değildir. Sözcük de, sonunda hecelere ayrıldığı için, bu da «çözümleme» ya da «tümce» yöntemi içine girer.

«Çözümleme» ya da «tümce» yöntemi ile ilk okuma ve yazma öğretiminde, öğrencinin karşısına, anlamlı tümcelerle ya da sözcüklerle çıkılır. Öğrencinin bu yazı şeklini ya da kalıbını bir «bütün» halinde kavraması, yani ona bir «anlam» vermesi istenir. Bunu yaparken daima göz önünde bulundurulması gereken ilke, «şekil» ile onun delâlet ettiği şeyin (medlül'ün) (nesnenin kendisi ya da resim ve fotoğraf gibi simgesinin) bir arada bulunmasıdır. Örneğin, «Okul açıldı» tümcesini öğretmeye başlamadan önce, okulun açılmasıyla ilgili yaşantısının kazandırılması, bununla ilgili konuşmanın yapılması ve nihayet, ilgili bir fotoğraf ya da resmin bu yazı ile ilgili fişte, yazının yanında bulunması gerekir. Böyle bir fiş önceden hazırlansa bile, öğretim sırasında bununla ilgili yaşayışın gösterilmesi uygun olur. Burada «şekil», yazının kendisidir; «medlül» de (delâlet ettiği nesnenin kendisi ya da simgesi) okulun açılmasını simgeleyen resim ya da fotoğraftır.

Böylece hazırlanan büyük fiş, sınıfın tahtasına, öğrencilerin gözü önünde asılır. Aynı yazı, yine öğrencilerin gözü önünde, öğretmen tarafından tahtaya yazılır. Böylece öğrenciler, görme duyusu yardımıyla, yazının hem yazılış biçimini hem de kendisini görmüş olurlar. Daha sonra, bu hareket, kum masası üzerinde, kibrit çöpleriyle, fasulye, nohut ve benzeri araç ve gereçlerle, birer oyun şeklinde tekrar ettirilir. Bundan amaç, çocuğun, bu yeni tümcenin yazılmasını, çeşitli duyu organlarıyla kavramasını ve zihnen de tümceyi tasarımılayabilmesini sağlamaktır. Çünkü, öğrenme, çeşitli duyu organlarının etkisi altında gerçekleşecek bir süreçtir. Çocuk, şekli görecektir, söyleniş biçimini işitecek, yazabilmek için gerekli kas ha-

reketlerini yapacak ve hatta gözlerini kapadığı zamanda da, tümcenin ya da sözcüğün yazılı şeklini zihnen tasarımıyabilecektir. Bu amaçla, gözleri kapalı olduğu halde, sözcükleri ya da tümceyi kol hareketleri ile havada yazacaktır. Bu sırada şaşırırsa, çocuğun tahtadaki yazıya bakmasına izin verilir. Bütün bunlardan sonra, yazıyı, tahtadaki örneklerine bakarak, defterlerine yazmaları istenir. Doğru yazıp yazmadıkları da öğretmen tarafından denetlenir. Yanlış yazanlar varsa, bunların düzeltilmesi sağlanır.

İlkokuma ve yazma öğretiminde öğretilecek tümcenin gereği gibi öğrenilebilmesi için, onun, bazı özellikleri taşıması gerekir. Bunları şöyle özetleyebiliriz :

1. Öğretilecek tümce, başlangıçta 2-3 sözcüklü kısa tümceler olmalı; zamanla, kullanılan sözcük sayısı —bir dizeyi geçmeyecek şekilde— artırılmalıdır. Bazı meslektaşlar, ilerde metin oluşturmaya yardım etmesi açısından, bu sözcüklerin tek heceli olmasını tercih etmekte iseler de bunda aşırılığa gitmenin doğru olmayacağını sanırım. Böyle bir düşünceye kapılır ise, bu, tümce yöntemini gerektiren ilkelere ters düşer. Bu takdirde, bindiğimiz dalı kesmiş oluruz.

2. Tümcede yer alacak sözcükler, ilerde çözümlenmeye geçildiği zaman (Tümce, önce sözcüklere, daha sonra da hecelere ayrıldığı zaman), bir anlam taşımali ya da anlam taşıyabilecek bir sözcük oluşturmaya elverişli olmalıdır. Bu özellik, her sözcükte olmasa bile, bir kısım sözcüklerde bulunmalıdır.

3. Tümcenin olduğu gibi, tümcede yer alacak her sözcüğün de öğrencinin bildiği ya da kullandığı (aktif sözcük dağarcığına giren) bir sözcük olmalıdır. Buna, tümcenin çevreye, çocuğa ve üniteye uygun olması da diyebiliriz. Buradan anlaşılıyor ki, çocuğun anlamını bilmediği hiç bir sözcük, ilk okuma ve yazma öğretiminde yer alamaz. Tümce yöntemi ile ilk okuma ve yazma öğretiminde başarıya ulaşamayanların düştükleri en önemli hatanın, burada olduğunu söyleyebiliriz.

4. Öğretilecek tümce, o sırada Hayat Bilgisi derslerinde işlenmekte olan ünite ile ilgili bulunmalıdır. Bu, hem ünitenin anımsanmasını kolaylaştırır, hem de anlamın, öğrenci tarafından anımsanmasına yardım eder.

5. Öğretilecek tümce, ya da tümcede kullanılacak sözcükler, öğrencinin o sırada bulunduğu «zihinsel olgunluk» düzeyine uygun olmalıdır. Yani, öğretilecek tümce, bize göre değil, öğrenciye göre olmalıdır. Bu sözlerin altında, bütün görkemi ile, bir çocuk psikolojisi vardır. Çocuk psikolojisinin özellikle zihin gelişimi ile ilgili olan bulguları, bu sırada bize yardım eder. Örneğin, çocuk dilinde Dil Bilgisinde yer alan zarflar, edatlar ve ünlemler pek az yer alır. Bu nedenle, çocuk dilinde fazla yer almayan bu tür sözcükler, kullanacağımız tümcelerde yer almamalı ya da çok az yer almalıdır.

Yukarda beş maddede topladığımız özellikleri taşıyan 50-60 kadar tümce öğretildikten sonra, öğrencilerin bir kısmının kendiliklerinden çözümlenmeye geçtikleri; yani, tümceyi sözcüklere, sözcükleri de hecelere ayırmaya başladıkları görülür. Daha sonra, öğretmen, bunları bilinçli olarak yaptırmaya başlar. Bunun yapıldığı döneme, «çözümleme dönemi» denir. Tümce yöntemi, ikinci adını da bu «çözümleme»den alır. Çözümleme de sözcükleri ve heceleri birbirinden ayırmak için, renkli kalem ve renkli tebeşirler kullanılabilir. Bazı meslektaşlar, heceler arasına küçük çizgiler koyuyorlar ki, bu, doğru değildir. Bunun sonunda çocukta, sözcüğün hece hece okunacağı gibi yanlış inançların yerleşmesine yol açabilir.

İlk okuma ve yazma öğretiminde çözümleme evresine geçildikten kısa bir süre sonra, öğrencilerin «bireşim» (sentez) yapmaya başladıkları görülür. Buna da «heceleme ve bireşim yapma» dönemi denir; daha doğrusu, çözümleme döneminin sonu, heceleme ve bireşim yapma ile sonuçlanır. Bu dönemler fazla sürmez; başlaması ve bitmesi 2-3 hafta içinde olur. Bu sırada öğretmenin yapacağı iş, iyi bir rehberliktir. Çocuğa anlayışlı davranarak sabırla, hoşgörü ile, onun bu önemli dönemi «sağlıklı» olarak atlatmasını sağlamak, öğretmen olarak bize düşen en önemli iştir. Çocuğun, bu sırada öğretmeninden alacağı olumsuz bir tepki, onu, yıllarca izler. Buna meydan vermemek gerekir.

Bu dönemin sonunda, artık, çocuklar, basit okuma parçalarını okuyabilecek bir düzeye erişirler. Çevreden çevreye farklılıklar görülmekle birlikte, ders yılının mart ve nisan aylarında, çocuklar bu düzeye erişirler. Okuma parçalarının okunmasında da bir sıra gözetmek gerekir. Önce, öğrencilere, daha önce öğrettiğimiz sözcükleri içeren metinler okutulur; sonra da, başka sözcükleri içerenlere yer verilir.

Tümceler öğretilirken bir taraftan da sözcüklerin öğretilmesine devam edilir; fakat bu, tümcelerin öğretilmesi gibi olmaz. Nesnenin üzerine, onun adının bir kartona yazılıp kendisine raptiyelenmesi şeklinde olur; kapı, pencere, sandalye, bayrak, Atatürk, sıra, masa gibi. Bunların da hepsi bir günde yazılmaz. Her gün 1-2 tane yazılması yeter. Bunu yaparken esas amacımızın «tümce» öğretmek olduğu, hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır.

Öğreteceğimiz tümce ve sözcükler, yukarda belirtilen özellikleri taşımaz ise, o zaman ilk okuma ve yazma öğretiminde başarı gösteremeyebiliriz. Bu takdirde, sınıfta ancak, birkaç kişi okuma ve yazma öğrenir; diğerleri öğrenemez. Kullanılan yöntem doğru; fakat, kullanım biçimi yanlış olduğu zaman, başarısızlığı kendimize yükleyecek yerde, yönetime yüklersek, doğru bir iş yapmış olmayız. Bu durumda başarısız olan biziz, yöntem ve çocuk değil.